

MARK PITTAWAY

A múlt lezárása a háború utáni Ausztriában

*Emlékezet, nemzetiszocializmus és 1945 értelmezése
Észak-Burgenlandban**

1946-ban Ausztria újjászervezett szövetségi kormánya felkérte a tartományi és körzeti kormányzatok és helyi testületek hivatalait, hogy számoljanak be arról, mi történt körzetükben a nemzetiszocializmus hétéves uralma idején. Abból a célból gyűjtötték az információkat, hogy a nyilvánosság elé tárando dokumentumok révén az osztrák lakosság megismerhesse az 1938 és 1945 között Ausztriában történtek hivatalos felfogását. A válaszadókat arra kérték, hogy beszámolóikat öt címszó alatt rendszerezzék - az első az Ausztriát 1933 és 1938 között ért „nemzetiszocialista agresszióval” kapcsolatos eseményekre vonatkozott, a második a „nemzetiszocialista megszállás és bekebelezés” természetét firtatta, a harmadik „Ausztria a háborúban” címet viselte, a negyedik a „Gestapo és a politikai terror” témakörét érintette, az ötödik pedig „az osztrák ellenállással” kapcsolatos információkat kérte be.¹ A kérdőív azt a hivatalos nézetet igyekezett a megkérdezettekben tudatosítani, hogy a háborús éveknek a „hazafias emlékezet”² keretein belül kell formát ölteniük; eszerint a nemzetiszocializmus uralma Ausztria náci megszállásának, az idegen nácik hatalomgyakorlásának korszaka volt, melylyel az „osztrák nép” nemzeti alapon állt szemben. Ez a koncepció alkotta az „áldozatmítosz” gerincét, ami a háború utáni osztrák állam legitimációs alapjának egyik eleme volt; eszerint Ausztria volt Hitler expanziós külpolitikájának „első áldozata”.³

* Tanulmányunk része egy jóval kiterjedtebb projektnek („Political Regimes and Borderline Identities in Austria and Hungary, 1938-1960”), amit az Egyesült Királyság Gazdasági és Társadalmi Kutatótanácsának (Economic and Social Research Council, ESRC) alapítványa támogat (a kutatás száma: RES-002-22-547).

¹ Ezekkel a kategóriákkal kapcsolatban lásd a burgenlandi területi kormányzati dokumentumot: Bericht zum da.Erlass Z1.11072 IV/P/46 vom 12.4.1946, in Dokumentationsarchiv des Österreichischen Widerstandes (DÖW) 8339

² Pieter Lagrou: *The Legacy of Nazi Occupation: Patriotic Memory and National Recovery in Western Europe, 1945-1965*, Cambridge and New York: Cambridge University Press, 2000.

³ Ernst Hanisch: *Der Lange Schatten des Staates: Österreichische Gesellschaftsgeschichte im 20. Jahrhundert*, Wien: Uebereuter, 1994, pp. 420-421.

Az elmúlt húsz év során az Ausztriában dolgozó történészek többször ráirányították a figyelmet arra, hogy az osztrákok áldozattudata hogyan tette lehetővé sokak számára a holokausztban játszott szerepük, a nemzetiszocialista fajgyűlölet és a nácik keleti népiertő hadjáratában való részvétel miatti felelősségük elfojtását, illetve elfelejtését. A történészek kimutatták, hogy a háborút követő periódusban milyen egységesen utasította el mind a hivatalos, állami politika, mind a társadalom egésze, hogy szembenézzen a náci politika, valamint a zsigeri antiszemitizmus, illetve a náci korszak egyéb üzelmeinek következményeivel.⁴ Bár a kutatások a háború utáni állam politikáját vizsgálták, egyértelmű, hogy a „háborút követő hazafias emlékezet” osztrák variánsa és az alapjául szolgáló mítoszok már 1946-ban szinte magától értetődően visszhangra találtak a helyi funkcionáriusoknak a szövetségi kormány kérdéseire adott válaszaiban. Nezsider tisztségviselői például válaszukhoz két és fél oldalas mellékletet csatoltak a náci koncentrációs táborokba hurcolt „osztrák ellenállók” névsorával, miközben a körzetben élt 650 zsidót nem nevezték néven. A jelentés csak annyit tudott ezzel kapcsolatban mondani, hogy „1938-ban közel 650 zsidó élt a körzetben, őket mind a koncentrációs táborokba küldték. Közülük csak kevésről vannak információink. Legalább 90%-uk nem tért még vissza a táborokból.”⁵

A válaszok egyik megdöbbentő eleme volt, hogy mekkora hangsúlyt kapott - mint a „nemzetiszocialista elnyomás” különösen is bántó formája - az, hogy a helyi hivatalokból elmozdították az „osztrákokat”, és helyükre „birodalmi németeket” (Reichsdeutsche) ültettek. A kismartoni körzetből küldött jelentés azt hangsúlyozta, hogyan vezetett az 1938-as náci hatalomátvétel oda, hogy „a körzeti kormányzókat Reichsdeutschen váltották fel, de legalábbis a körzetimegbízott-helyettesi funkciókat ők szerezték meg. Hasonló jelenséget lehetett tapasztalni minden más téren, például a vámhivatalokban, ahol a teljes határszakaszt német vámtisztek felügyelték”.⁶ Vagyis a helyi hivatal-

⁴ Clemens Jabloner, Brigitte Bailer-Galanda, Eva Blimlinger, Georg Graf, Robert Knight, Lorenz Mikoletzky, Bertrand Perz, Roman Sandgruber, Karl Stuhlpfarrer, Alice Teichova: *Vermögensentzug während der NS-Zeit sowie Rückstellungen und Entschädigungen seit 1945 in Österreich. Forschungsbericht der Historikerkommission der Republik Österreich*, München: Oldenbourg, 2004; Robert Knight: „Ich bin dafür, die Sache in die Länge zu ziehen”: *Die Wortprotokolle der österreichischen Bundesregierung von 1945 bis 1952 über die Entschädigung der Juden*, Wien: Böhlau Verlag, 2000; Heinz P. Wassermann: *Naziland Österreich?!: Studien zu Antisemitismus, Nation und Nationalsozialismus im öffentlichen Meinungsbild*, Innsbruck: Studienverlag, 2002.

⁵ Bezirksgendarmeriekommando Neusiedl am See, Bezirk Neusiedl a/See, Burgenland. E. Nr. 237. Rotbuch Anlage. An das Landesgendarmeriekommando f.d. Burgenland in Neusiedl am See, am 1. Mai 1946, p. 8 in DÖW 8339.

⁶ Abschrift. Bezirksgendarmeriekommando Eisenstadt, Burgenland, E. Nr. 506. Rotbuch - Anlage. An das Landesgendarmeriekommando f.d. Burgenland in Eisenstadt, am 18. Juni 1946, p. 3 in DÖW 8339.

nokok eltúlozták az „osztrák” hivatalnokok szenvedéseit az „idegen, német uralom” időszakában, s ezzel egyidejűleg erősítették meg az „áldozatmitoszt” és az alapjául szolgáló, Ausztriának a nemzetiszocialista korszakban játszott szerepét felidéző „hazafias emlékezetet”. Precízen körvonalazódott itt néhány olyan sajátosság, ami az átlag osztrák számára könnyen elsajátíthatóvá tette a hivatalosan támogatott „hazafias emlékezet” fogalmát: e fogalom lehetőséget nyújtott neki arra, hogy „elfeledhesse”, milyen odaadóan támogatta, és mennyire magától értetődőnek és természetesnek tekintette a náci hatalmat. Ennek a jelenségnek a legszélsőségebb megnyilvánulását érhetjük tetten számos „hétköznapi” nemzetiszocialista párttag viselkedésében 1945-ben, az első nácitlanító törvény elfogadásakor; a törvény előírta, hogy minden volt párttagnak jelentkeznie kell a helyi hatóságoknál. Sokan írták alá azt a körzeti kormányzóknak címzett petíciót, melyben nevüknek a listáról való eltávolítását kérték; attól tartottak ugyanis, hogy hátrányos megkülönböztetés éri őket, netán a Burgenland északi részén felállított számtalan munkatábor egyikébe internálják őket. Tiltakozásukban gyakorta hivatkoztak „osztrák mivoltjukra”. Az egyik aláíró, a határ menti Fertőmeggyes lakója azzal érvelt, hogy őt a nemzetiszocialisták ígéretei vezették félre, hogy tudniillik „alapvető változás áll be a mezőgazdaság helyzetében”. Ezt ellensúlyozandó a beadvány írója leszögezte, hogy „magát mindig is osztráknak tekintette”, és ígéretet tett arra, hogy „a jövőben az állam érdekeit szem előtt tartva cselekszik”.⁷ A náci rezsim által elkövetett népirtásról ezekben a beadványokban szinte senki sem tett említést; az egyetlen kivételt a kismartoni hatóságokhoz eljuttatott petíciók között egy helyi csendőr beadványa jelentette. Ebben azt állította, hogy őt 1940-ben ténylegesen náciellenes nézetei miatt a helyi pártvezető utasítására bocsátották el Szentmargitbányán betöltött állásából, majd Münchenbe küldték, s aztán Litvániába vezényelték egy rendfenntartó alakulatba. Utalt a helyi zsidók kivégzésére, és felsorolta, hogy milyen lépéseket tett megmentésük érdekében.⁸

Éles ellentétben áll egymással, mennyire hangsúlyozták „osztrák mivoltukat” és mennyire elutasították a „német” uralmat a volt nácik és az átlag osztrákok általában, illetve az a mód, ahogyan a legtöbb osztrák 1938-ban a nemzetiszocialista hatalomátvételt üdvözölte. Míg azonban az „átlagos” volt párttagoknak az az igyekezete, hogy a háborút követő években hangsúlyozzák „osztrák” mivoltukat, részben magyarázható opportunizmusukkal, addig a „hazafias emlékezet” végső népszerűsége ebben az időszakban már

⁷ H. A., Brief an die provisorische Staatsregierung, Mörbisch am See, am 20. Juli 1945, in Burgenlandisches Landesarchiv (BgLA), Bezirkshauptmannschaft Eisenstadt (BH Eisenstadt), NS-Angelegenheiten, Karton 4.

⁸ W. F., Brief an die provisorische Staatsregierung, St. Margarethen, den 18.8.1945, in BgLA BH Eisenstadt, NS-Angelegenheiten, Karton 5.

aligha vezethető vissza pusztán erre az okra. Ezért cikkünkben megkíséréljük felvázolni a „hazafias emlékezet” osztrák változatának társadalmi gyökereit és a nemzetiszocializmus tapasztalataival való kapcsolatát Burgenland északi és középső részén; azaz a korabeli Kismarton, Nagymarton, Nezsider és Felsőpulya [Eisenstadt, Mattersburg, Neusiedl am See, Oberpullendorf] területén. Az I. világháború után alakult új osztrák államnak ezeket a részeit a magyar Moson és Sopron megyék területeiből hasították ki, s az osztrák Burgenland tartomány területének északi részét alkották.⁹ Az új kerületet jórészt etnikai németek lakták, de soknemzetiségű volt; az 1934-es népszámlálás adatai alapján 241 300 német nemzetiségű lakosa volt, 40 200-an vallották magukat horvátoknak, 10 400 mondta magát magyarnak, 7 500 ember pedig egyéb csoportokhoz tartozott.¹⁰ A nemzetiségi sokszínűsége túl a javarészt mezőgazdasági területet az erősen lokális, falusi közösségi identitás jellemezte, melyet helyenként a nemzetiségi különbségek szabdalnak, más helyeken pedig inkább egységesítettek.¹¹ A helyi hatóságok elfogadták a terület társadalmának sajátosságait, s ezáltal érzékelhető területi identitástudat formálódott ki a két világháború közötti korszakban.¹²

Ugyanakkor azonban a területi szintű konszolidáció ellenére a régiót sem kerülte el a politikai polarizálódás és válság azon járványa, mely az osztrák államot az 1930-as években aláásta. A Standestaat létrehozását követően először Engelbert Dollfuß, majd Kurt von Schuschnigg kancellár kormányzása idején 1934-től ebben a tartományban is felerősödött az illegális nemzetiszocialista tevékenység.¹³ A mozgalom növekvő népszerűsége a szörnyű gazdasági helyzet és a krónikus munkanélküliség következménye volt, amire sokan később is a két világháború közötti korszak meghatározó jellemzőjeként emlékeztek vissza.¹⁴ A szociáldemokraták megsemmisítése politikai vákuumot teremtett, melyet az illegális náci csoportok bizonyos mértékig

⁹ A történelemnek erről a fejezetéről lásd August Ernst: *Geschichte des Burgenlandes*, Wien: Verlag für Geschichte und Politik, 1991; Burgenland Ausztriához csatolásának történetének legjobb feldolgozását lásd in Gerald Schlag: *Aus Trümmern Geboren...Burgenland 1918-1921*, Eisenstadt: Amt der burgenlandischen Landesregierung, 2001.

¹⁰ Rainer Münz: „Zwischen Assimilation und Selbstbehauptung: Sprachgruppen und Minderheitspolitik im Vergleich”, in Gerhard Baumgartner, Eva Müllner & Rainer Münz (eds.): *Identität und Lebenswelt: Ethnische, religiöse und kulturelle Vielfalt im Burgenland*, Eisenstadt: Prugg Verlag, 1989, p. 43.

¹¹ Ludwig Leser: „Der Burgenlander”, *Vierteljahreshefte*, 2, 1929, pp. 175-77.

¹² Peter Haslinger: „Building a Regional Identity: The Burgenland, 1921-1938”, *Austrian History Yearbook*, 23, 2001.

¹³ Gerald Schlag: „Der 12. März 1938 im Burgenland und seine Vorgeschichte”, in Hans Chmelar (ed.): *Burgenland 1938*, Eisenstadt: Burgenlandisches Landesarchiv, 1989, pp. 96-111.

¹⁴ Lásd a visszaemlékezéseket in Gerda Hillebrandt-Trautner & Josef Nemeth (eds.): *Bergler Geschichten: Zeitzeugen erzählen aus ihrem Leben*, Eisenstadt: Roetzer Edition, 2003.

azzal tudtak kitölteni, hogy az 1933 óta egyre jobban megerősödő német gazdaságra mint példára utaltak, valamint hogy nyíltan is összekapcsolták a munkanélküliség és az antiszemitizmus tematikáját.¹⁵ Mindez magyarázza azt a széles társadalmi támogatást, melyben a nácikat részesítették, amikor 1938 márciusában megragadták a hatalmat, s gyorsan, már április elején nekiláttak a helyi zsidó lakosság erőszakos kitelepítésének.¹⁶

A széles körű támogatás szinte a hatalomátvétel pillanatától megfigyelhető. 1938. március végén Felsőpulya helyi hivatalai jelentették az állami rendőrségnek, hogy az új hatalom „általános meglepődést” keltett „a német nemzetiségű lakosság számos csoportjában”, valamint „a horvát és a magyar kisebbség köreiben”. Csak a zsidók mutatkoztak „passzívnak”, a jelentés szerint azért, mert „féltek a jövőtől”.¹⁷ A Burgenland középső területein található községeknek a náci hatalomátvétellel kapcsolatos figyelemre méltó társadalmi egyetértése, valamint e támogatás népi antiszemita alapjai közötti összefüggést mi sem igazolja inkább, mint a Németországgal való egyesülés ellenszavazat nélküli elfogadása és a „keresztény lakosság” körében tapasztalható széles körű engedelmesség az új hatóságok által szorgalmazott bojkottnak, mely a zsidók tulajdonában lévő üzletek ellen irányult.¹⁸ A lakosság egészében egyetértett azzal, hogy a náci hatalomrajutás után sok zsidó család úgy döntött, hogy azonnal elmenekül; néhány család szeretett volna maradni, ám ez a kívánságuk „csekély egyetértésre” talált.¹⁹ Bár a dokumentumok szerint némi nyugtalanságot okozott a lakosság körében 1938-ban az új hatalom és az SA tagjainak erőszakos fellépése a helyi zsidók kitelepítése és tulajdonuk elkobzása során, illetve a zsidók kiűzését követő érzékelhető élelmiszerhiány következtében, ám egészében véve a lakosság vagy hallgatott, vagy támogatta ezeket az intézkedéseket.²⁰

¹⁵ Gondolatébresztő elemzést arról, hogy a nácik milyen eszközökkel fogadtatták el magukat Burgenlandban, lásd in Roland Widder: „Die ‚Umchuld vom Lande‘: Argumente gegen der Plötzlichkeit: Eine sozialpsychologische Annäherung an das Burgenland vor 1938”, in Chmelar (ed.): *Burgenland 1938*, pp. 38–58.

¹⁶ A zsidók kiűzéséről, illetve a túlélő zsidók visszaemlékezéseiről lásd Alfred Lang, Barbara Tobler & Gert Tschögl (eds.): *Vertrieben: Erinnerung burgenländischer Juden und Jüdinnen*, Wien: Mandelbaum Verlag, 2004.

¹⁷ Bezirkshauptmannschaft Oberpullendorf. Z1.XI.149-38. Lageberichterstattung. Oberpullendorf, am 29.3.1938 in BgLA Bezirkshauptmannschaft Oberpullendorf (BH Oberpullendorf) Polizeiangelegenheiten (XI-)1938, Karton 9.

¹⁸ Gendarmeriepostenkommando Kobersdorf, Bezirk Oberpullendorf, Burgenland. E.Nr.499. Stimmungsbericht. Kobersdorf, am 3. April 1938, p. 2, in BgLA BH Oberpullendorf, XI-1938, Karton 9.

¹⁹ Bezirkshauptmannschaft Oberpullendorf. Z1. XI-149-1938. Oberpullendorf, am 17. Mai 1938. Lageberichterstattung, in BgLA BH Oberpullendorf, XI-1938, Karton.

²⁰ Gendarmeriepostenkommando Drassmarkt, Bezirk Oberpullendorf, Burgenland. 77 ad.

Mivel a terület helyi, paraszti közösségei a zsidókat „kivülállónak” tekintették, a náci féktelen antiszemita intézkedései és fellépése mély egyetértésre talált köreikben 1938-ban. Hasonló volt a helyzet a területen élő másik „idegen” embercsoporttal, a romákkal is. Burgenland náci Gauleitere, Tobias Portschy már 1938-ban, azaz Ausztria bekebelezésekor hangsúlyozta, hogy a „cigánykérdés” megoldása „sürgős” feladata a tartomány új hatóságainak. Portschy szerint ugyanis a romák nemcsak „faji veszélyt” jelentenek a német kisebbségre, hanem a burgenlandi közösség „magyar jellegének” megtestesítői is voltak.²¹ Szinte egyidejűleg Ausztria bekebelezésével, a helyi hatóságok intézkedéseket hoztak a roma lakosság gazdasági tevékenységének korlátozására.²² A Reich hatóságai által „aszociális cigányoknak” nevezett csoportok összegyűjtése és internálása 1939 júniusában²³ az akkori Burgenland területén kezdődött, s e politika 1940-ben érte el csúcspontját azzal, hogy a helyi roma lakosságot a Lakompak [Lackenbach] mellett felállított koncentrációs táborba terelték.²⁴ Mivel a roma népességre a terület helyi közösségei „kivülállókként” tekintettek, és a paraszti lakosság jelentős része előítélettel viseltetett irántuk, ezért a romák elleni intézkedéseket legitimnek tekintették. A roma lakosság internálását megelőző időszakban bevezetett korlátozásokkal kapcsolatban a rendőri jelentések szerint a helyi lakosság nyíltan megfogalmazta, hogy szerintük a helyi romák hagyományos trükkökkel élnek - pl. muzsikálás vagy vándorkereskedés -, miközben valójában kéregetnek és lopnak.²⁵

Ha a nemzetiszocialista faji politika gyakorlatilag helyeslésre talált, amikor a szorosan összefonódott paraszti közösségeken kívül élők ellen irányult, ám amikor saját tagjait is érintette, akkor ellenállásba ütközött. Így ezeket a politikai lépéseket módosították, amikor a helyi hatóságoknak sikerült a helyi csoportokkal megegyezésre jutni bizonyos kérdésekben; e lépéseket én a „hegemón nemzetiszocializmus” fogalmával jelölöm, melyekre Burgenland északi és középső részeinek falvaiban került sor. Tobias Portschy mint Gauleiter kezdettől fogva hangsúlyozta, hogy Burgenlandot megkülönböztetett terü-

Stimmungsbericht, Drassmarkt, am 9. Mai 1938. in BgLA BH Oberpullendorf, XI-1938, Karton 9.

²¹ Denkschrift des Landeshauptmannes für das Burgenland Pg. Dr. Portschy, Die Zigeunerfrage, Eisenstadt, im August 1938, in DÖW 4969.

²² Lásd az ide vonatkozó dokumentumokat in BgLA Bezirkshauptmannschaft Neusiedl am See (BH Neusiedl), Vorstandsangelegenheiten (I-)1938-1-300.

²³ Reichkriminalpolizei. Berlin, den 5.6.1939. Vertraulich, an die Staatliche Kriminalpolizei-Kriminalpolizeistelle Wien. Betrifft: Vorbeugende Massnahmen zur Bekämpfung der Zigeunerplage in Burgenland, in DÖW 2606.

²⁴ A lackenbachi táborról lásd Hauptverhandlung, Volksgericht Wien, am 15. Oktober 1948. Strafsache gegen Franz Langmüller, in DÖW 9626.

²⁵ Gendarmeriepostenkommando Grosswarasdorf, Bez. Oberpullendorf-Burgenland. Stellung von Kapellmeister und Musikerberechtigungsschein an Zigeuner, Grosswarasdorf, am 17. Mai 1938, in BgLA BH Oberpullendorf, XI-1938, Karton 8.

letként kell kezelni, s ez szerinte azt jelentette, hogy a berlini hatóságok a tartományt amolyan kísérleti terepnek tekinthetnék azon politikai lépések kipróbálására, melyeket a - reményei szerint - Magyarországon élő német nemzetiségekkel kapcsolatban is alkalmaznak majd, amikor ezek a területek is a Reich részeivé válnak.²⁶ Ám ezek a javaslatok nem találtak visszhangra Berlinben, és amikor 1938 végén a volt osztrák területeknek a Reichen belüli adminisztratív struktúráját kidolgozták, Burgenlandot felszámolták és felosztották, az északi és a középső területeit Niederdonau tartományhoz csatolták, déli körzeteit pedig Stájerország kebelezte be.²⁷ Niederdonau tartomány hatóságai először ellenőrzésük alá kívánták vonni Burgenland északi és középső területeit, akárcsak később a volt Csehszlovákia területeit is, melyeket 1939-ben szereztek meg, és így Grenzlandamt (határőrizeti hivatal) létrehozását tervezték, mely a Reich határainak őrzését az elnémetesített helyi nemzetiségi kisebbségekre bízta volna.²⁸

A régió nemzeti kisebbségeinek erőszakos elnémetesítése, különösen a horvátoké, erős és sikeres ellenállásba ütközött, ami végső soron helyi kompromisszumokat eredményezett. E politika középpontjában az oktatás megreformálása állt: a hatóságok az 1938-as tanév kezdetén felszámolták a területen működő horvát és magyar nyelvű osztályokat.²⁹ Ez a lépés Lajatkörtvélyes [Pama] községben két népszerű helyi tanító elbocsátásával járt, ami ellen a falu 364 lakosa beadványban tiltakozott Niederdonau tartományi főnöknél.³⁰ Ezen esemény, illetve hasonlóak miatt panaszkodott a horvát nyelvű napilap 1939 februárjában, hogy „a horvátok megtartották a Führernek adott szavukat”, ám a rendszer nem váltotta be ígéretét, hogy „ugyanolyan jogokat biztosít nekünk is, mint szomszédjainknak”.³¹ Az elégedetlenség ilyen megnyilvánulásai arra késztették a nemzetiszocialista rezsimet, hogy igazgatási politikáját a helyi sajátosságoknak megfelelően alakítsa ki, és hogy a náci ideológiát a helyi viszonyokhoz rugalmasabban alkalmazkodóvá tegye. Bár a berlini belügyminisztérium vonakodott nyíltan beismerni, hogy változtatott nemzetiségi politikáján, 1939-től ragaszkodott olyan helyi megoldások kidolgozásához, melyek segítenek megőrizni „a horvátok többségének nemzetiszocialista

²⁶ Gauwahlleitung Burgenland. Gez. Dr. Tobias Portschy, Gauwahlleiter. Mission des Burgenlandes, in DÖW 11498.

²⁷ August Ernst: „Auflösung und Aufteilung des Burgenlandes im Jahre 1938”, in Chmelar (ed.), *Burgenland 1938*, pp. 119-42.

²⁸ Der Gauleiter von Nieder-Donau, Wien, 4. Oktober 1938, Brief an den Reichstatthalter von Österreich SS. Gruppenführer Dr. Seyss-Inquart, in DÖW 12232.

²⁹ Burgenlandische Landeshauptmannschaft. Z1.IVA-1298/9-1938. Erhebung über die Minderheitenschulen. Eisenstadt, am 9. Juni 1938, in BgLA BH Neusiedl I-1939-Karton 1.

³⁰ Gendarmeriepostenkommando Deutsch Jahrndorf, Bez. Neusiedl a/See, Burgenland. Anzeige, Deutsch Jahrndorf, am 1. September 1938, in BgLA BH Neusiedl I-1939-Karton 1.

³¹ „Sind wir oder sind wir nicht”, Hrvatske Novine, 4. Feber 1939. in DÖW 12232.

cialista szimpátiáját”, és olyan országot eredményeznek, „melyben a német és a horvát földműves lakosság továbbra is békében és barátságban él együtt”.³²

1939 végére az észak-burgenlandi falvakban konszolidált, hegemon nemzetiszocializmus jött létre, mely politikai lépéseit a helyi viszonyokhoz igazította, és erélyesen fellépett az egyes községekben tapasztalható elszigetelt politikai ellenállással szemben. Miközben a rezsim mindvégig gyanakvással kezelte a nemzetiségi kisebbségek, például a horvátok vezetőinek, valamint az egyház tagjainak döntéseit, egészében véve nem lépett fel velük szemben.³³ Mint már a zsidók erőszakos kitelepítésével és a romákat sújtó megkülönböztető intézkedésekkel kapcsolatban láttuk, a náci rezsim számíthatott a helyi közösségek aktív támogatására, amikor az eltérő politikai nézeteket vallókkal szemben lépett fel: őket a közösség szintén „kivülállóknak” tekintette, akik adott esetben egyértelműen szembefordultak az 1930-as évek elején kialakult politikai légkörrel. A Gestapo bátran számíthatott a helyi közösségek aktív együttműködésére, amikor likvidálta a körzet északi részén, a határ mentén fekvő falvakban működő kis kommunista sejteket. Mi több, ezek a kommunisták, akiket a II. világháború kezdetén halálra ítélték politikai tevékenységük miatt, gyakorlatilag semmilyen együttérzésre sem számíthattak a közösség részéről.³⁴ A rezsim ilyen erőteljes támogatása annak következménye volt, hogy a Németországgal való egyesülés szinte azonnal érezhető gazdasági javulást eredményezett; a kétkezi munkások körében gyakorlatilag a náci hatalomátvétellel egy időben rohamosan csökkent a munkanélküliség.³⁵

A nemzetiszocializmus „hegemon” legitimációját Észak- és Közép-Burgenlandban végül nem a náciizmus pusztításai, nem is egyéb helyi politikai lépései ásták alá, hanem háborús veresége, illetve az ennek következményeként a helyi közösségeket alapjaiban fenyegető külső veszély. A berlini rendszer legitimációja akkor kezdett elolvadni, amikor a II. világháború közvetlen hatásai megmutatkoztak a régióban, és amikor világossá vált, hogy a náci vereség lehetséges, pontosabban valószínű.

A II. világháború hatására először a „sérelemi politika” jelentkezett; kezdetben ez a feketepiac megjelenésével és kiterjedésével függött össze, amiből a helyi gazdák hasznot húztak, ám a bérből élők súlyosan megszenvedték. Másodszor, a háború alatt nagyszámú szerb, ukrán és görög hadifoglyot helyeztek el az üzemekben és gazdaságokban, hogy a fronton harcoló férfiak munkáját ellássák.

³² Der Reichminister des Innern. Berlin, den 15. November 1939. Betr. Denkschrift des Kroatischen Kulturvereine, p. 6 in DÖW 2888.

³³ Lásd a dokumentumokat in BgLA BH Oberpullendorf, XI-1943-Karton 11.

³⁴ Lásd a dokumentumokat in DÖW 4344.

³⁵ Gendarmeriepostenkommando Oberpullendorf, Oberpullendorf, Burgenland. 24. ad. Stimmungsbericht. Oberpullendorf, am 19. April 1938., in BgLA BH Oberpullendorf XI-1938-Karton 9.

Ez a helyi rasszizmus fellángolását eredményezte, hiszen az „idegenek” egyértelműen veszélyt jelentettek a terület békéjére és rendjére. Végül a fronton szolgáló hozzátartozók beszámolóai a felszerelés hiányairól, illetve a harcmezőn tapasztalható fejtelenségről eljutottak Burgenlandnak ebbe a részébe is, s ez jelentősen elidegenítette a lakosságot a hatalomtól, mivel ők minden katonai sikertelenségért a tehetetlen bürokráciát okolták.³⁶ A katonai vereségek, különösen Mussolini bukását és Olaszország sikertelen kapitulációját³⁷ követően egyre jobban aláásták a rezsim legitimációját. Jelentősen hozzájárult ehhez a folyamathoz, hogy a határ menti térségekben az a hír járta 1943-ban,³⁸ hogy Magyarország azonnal kilép a háborúból, valamint az, hogy 1943 augusztusától, Bécsújhely [Wiener Neustadt] bombázásától³⁹ kezdve egyre nyilvánvalóbbá vált a kelet-ausztriai városok sebezhetősége. Mégis, a társadalom nyilvánosan azonosult a náci rezsim jelszávalaival: „az utolsó lélegzetig harcolni kell”, noha magánbeszélgetésekben már sokan fogalmazták meg, hogy a háborút a nácik elvesztették.⁴⁰ Mindez szorosan kapcsolódott ahhoz a széles körben elterjedt vélekedéshez, hogy az esetleges szovjet győzelem egyértelmű és félelmetes veszélyt jelenthet életükre, fizikai biztonságukra és civilizációjukra. A jelentések megemlítik, hogy az emberek úgy vélik, a szovjet győzelem „Németország bolsevizálásához” vezetne, és a „lakosság nagy részének kivégzésével” járna⁴¹ - ezt a hivatalos propaganda rendszeresen megerősítette.⁴²

³⁶ A panaszokról és elégedetlenségről készült reprezentatív jelentésről lásd Kreises Oberpullendorf. Pras.6/11. Oberpullendorf, am 9. Sept 1943. Betrifft: Vorfällenheitsbericht für August 1943 in Niederösterreichisches Landesarchiv St. Pölten (a továbbiakban NÖLA St.P.), Akten des Reichstatthalters der Gau Niederdonau (Ia-10), Situationsberichten (14)-1943, Karton 60.

³⁷ Der Landrat der Kreises Oberpullendorf, Pras: 6/12. Oberpullendorf, am 18. Oktober 1943. Betrifft: Lagebericht für September 1943, in NÖLA St.P. Ia-10-14-1943, Karton 60.

³⁸ Gend. Einzelposten Helenenschacht bei Ritzing, Landkreis Oberpullendorf, Reichgau Niederdonau, den 18. Oktober 1943. Tgb.Nr.472. An den Herrn Landrat des Landeskreises Oberpullendorf in Oberpullendorf. Betrifft: Gerüchte über angebliche Einstellung der Feindseeligkeit Ungarns mit den Eastmachten., in BgLA BH Oberpullendorf XI-1943-Karton 11.

³⁹ Der Polizeidirektor in Wiener Neustadt. P-22.22. Wiener Neustadt, den 7. September 1943. Betrifft: Vorfällenheitsbericht, in NÖLA St.P. Ia-10-14-1943, Karton 60. Der Landrat des Kreises Eisenstadt. Z1.Pras.65-1943. Eisenstadt, am 12. Oktober 1943. Betrifft: Lagebericht für den Monat September 1943, in NÖLA St.P. Ia-10-04-1943, Karton 60.

⁴⁰ Der Landrat des Kreises Eisenstadt. Z1.Pras.65-1943. Eisenstadt, am 12. Oktober 1943. Betrifft: Lagebericht für den Monat September 1943, in NÖLA St.P. Ia-10-04-1943, Karton 60.

⁴¹ Der Landrat des Kreises Eisenstadt. Z1.Pras.63-1943. Eisenstadt, am 5. Februar 1943. Betrifft: Lagebericht für den Monat Jänner 1943, in NÖLA St.P. Ia-10-14-1943, Karton 60.

⁴² Erre egy példa in Die Lage. Zentralinformationsdienst der Reichspropagandaleitung der NSDAP und des Reichministeriums für Volksaufklärung und Propaganda. Folge 117/B.

Ugyanakkor, ahogy a vereség egyre egyértelműbbé vált, a szovjet győzelem jelentette veszélyt a lakosság Hitler nyakába varrta. Egyre inkább úgy érezték, hogy ők isszák meg a Führer elhibázott döntéseinek a levét, s ez aztán Kelet-Ausztriában végképp diszkreditálta a náci rendszert. Ez az érzés nem fokozatosan fejlődött ki, néha újra előtört a remény; a Nezsider környékén fekvő falvakban sokan azt remélték, hogy Magyarország német megszállása 1944 márciusában meg fogja oldani a határ másik oldalán élő rokonaik sorsát, mivel Nyugat-Magyarországot, így vélték, gyorsan Németországhoz csatolják.⁴³ 1945 elejére ezeket az optimista fellángolásokat teljesen elsodorta a kétségbeesés amiatt, mi történik majd az összeomlás után; a Vörös Hadsereg magyarországi előrenyomulásának hírére rémülettel fogadták, az élelmiszer- és üzemanyaghiány egyre fokozódott, s közben a helyi hatóságok azt jelentették, hogy a nemzetiszocializmus támogatottsága a lakosság körében 1-2%-ra esett vissza, és az emberek gyakorlatilag a berlini rezsim egyetlen szavát sem hiszik el.⁴⁴ Ám ennek ellenére is a rendszerrel csak igen kevesen fordultak szembe. A horvát lakosság körében szinte kézzelfogható magabiztosság volt tapasztalható, de a szövetséges repülőkről ledobott röplapok által javasolt, önálló Ausztriát támogató propaganda nem váltott ki semmiféle lelkesedést a lakosság köreiben, míg a kommunisták - bár aktívan tevékenykedtek - elszigeteltek maradtak; a lakosság túlságosan is azonosította őket a fenyegető „ellenséggel” ahhoz, hogy bármiféle népszerűsége tehettek volna szert; a lakosság többsége tehát a nemzetiszocializmusból az ellenség előrenyomulása miatt ábrándult ki, nem pedig azért, mert ideológiai problémái támadtak a német fasizmus gyakorlatával szemben.⁴⁵

Így aztán 1945 áprilisában a demokratikus Ausztria helyreállításának esélye halvány maradt; ezt a szövetségesek szorgalmazták, mondván, a demokratikus állam majd elnyeri a lakosság többségének legitimációját. Az új állam a hegemon náciizmus romjain épült, amely úgymond, „megoldotta” az I. köztársaság és Ständestaat által megoldatlanul maradt problémákat. A rezsim csak azért veszítette el népszerűségét és hitelét, mert tévedéseivel a lakosságot kiszolgáltatta Kelet-Ausztria felszabadítójának, a Vörös Hadsereg kényére-kedvének. Ám az 1950-es évek végére a II. köztársaság is jelentős támogatottságra tett szert a helyi lakosság körében; mint azt Nezsider tarto-

Berlin W 8, den 24. Juni 1944, Streng vertraulich!, in BgLA BH Oberpullendorf, NS-Angelegenheiten, Karton 5.

⁴³ Der Landrat des Kreises Bruck a.d. Leitha. GZ:I-14/72, Bruck a.d. Leitha, am 8.4.1944. Betrifft: Vorfällenheitsbericht, NÖLA St.P. Ia-10-14-1944, Karton 62.

⁴⁴ Der Landrat des Kreises Eisenstadt. Z1. Pras.65-1945. Eisenstadt, am 13. März 1945. Betrifft: Lagebericht für den Monat Februar 1945, in NÖLA St.P. Ia-10-14-1945, Karton 63.

⁴⁵ Der Landrat des Kreises Eisenstadt, Z1. Pras.65-1945. Betrifft: Lagebericht für den Monat Jänner 1945, in MÖLA St.P. Ia-10-14-1945, Karton 63.

mányi kormányzója megjegyezte, a lakosság azzal demonstrálta lojalitását, hogy a „zászló napján” - október 26-án - kitűzték a nemzeti lobogót a házaikra. (Ezt az új nemzeti ünnepet a szövetségi kormány az államegyezmény 1955-ös aláírását követően vezette be.⁴⁶) A Vörös Hadsereg megszállása ezzel véget ért Burgenlandban, illetve véget ért Ausztria egészének négyhatalmi megszállása, és a háborút követő gazdasági felvirágzás hatására a társadalom átalakult; az 1950-es évek végére pedig lezárult a társadalmi válság hosszú korszaka. Amikor 1960-ban a tartományi kormány felszólította az összes falut, hogy számoljon be az 1945 óta végbement helyi eseményekről, az derült ki, hogy a hatóságok és bizonyos mértékig a lakosság is az 1940-es „sötét korszakkal” szembeállítva értékeli a jelent; azt a szovjet csapatok által időnként elkövetett erőszakos cselekedetek, az élelmiszerhiány, a bűnözés és a politikai instabilitás jellemezte.⁴⁷ Ha a II. köztársaságnak az 1950-es évek végére kialakult legitimitációja azon a vélekedésen alapult, hogy az állam vezette ki a népet a náci Németország vereségét követő káoszból, s az államnak sikerült megakadályoznia Ausztriának a szovjet tömbbe való részleges vagy teljes betagozását, s hogy az állam teremtette meg a nagyobb anyagi biztonság alapját, akkor ennek a legitimitációnak a társadalmi alapjai közvetlenül a háború utáni periódusban alakultak ki.

1945 áprilisát Észak- és Közép-Burgenland lakosságának többsége nem felszabadulásként élte meg. Gyakori volt a szovjet csapatok által elkövetett erőszak, a nők megerőszakolása és a lopás. Ezeket az eseményeket a kommunizmusellenesség és a szovjetellenesség nézőpontjából elemezték, amit a nemzetiszocializmus éveiben a hatalom folyamatosan gerjesztett. Az északi osztrák városka, Fertőboldogasszony [Frauenkirchen] konzervatív polgármestere a „felszabadulás” után néhány évvel a szovjet csapatok betörését követő néhány hónapot a XVII-XVIII. századi „török időkhez” hasonlította.⁴⁸ Úgy vélték, a felszabadult kényszermunkások és hadifoglyok a szovjetek támogatását élvezik, s egyes helyeken, ahol korábban rabszolgaként dolgoztatták őket, most terroruralmat vezettek be.⁴⁹ Ezekre az esetekre különösen a volt nácik úgy tekintettek, mint a Bécsben a pártok által alapított új „demokratikus”

⁴⁶ Bezirkshauptmannschaft Neusiedl am See. Zahl: Pras.1/9-1959. Neusiedl am See, 27.11.1959. Situationsbericht November 1959, in BgLA Amt der burgenlandischen Landesregierung, Lage, Vorfall-u. Informationsberichter (a továbbiakban A/VIII-14-) II-3.

⁴⁷ Ezekről a jelentésekről lásd BgLA, Amt der burgenlandischen Landesregierung, Berichte der Gemeinde über die Ereignisse, 1945-1956 (a továbbiakban A/VIII-11).

⁴⁸ Gross- und Marktgemeinde Frauenkirchen. Z1. 190/1/1960. Frauenkirchen, am 4. Jänner 1961. Bericht über die Ereignisse von 1945 bis 1956, in BgLA A/VIII-11/V.

⁴⁹ Gemeinde Sigless. Sigless, den 23.7.45. Zahl: 15-45, Stimmungsbericht, in BgLA Bezirkshauptmannschaft Mattersburg (BH Mattersburg), Polizeiangelegenheiten (XI-) 1945-1946-1947-Besondere Vorfälle.

politikai rendszert megtestesítő új kormány ígéreteinek megszegésére. Mint ahogy egy fiatal nő, aki rövid ideig a náci párt tagja volt, fogalmazta: „A Vörös Hadsereg bevonulásának következtében csak azt értettem meg, mit is jelent valójában egy demokratikus alkotmánnyal rendelkező köztársaság.”⁵⁰ Mindezek a jelenségek a burgenlandi politikai életben a kommunisták további elszigetelődését eredményezték, és ez mutatkozott meg az 1945 novemberében megtartott választásokon a kommunisták által szerzett alacsony szavazati hányadban, s egyben lehetővé tette, hogy a két háború közötti jelentős pártok, az ÖPV (Osztrák Néppárt - konzervatívok) és az SPÖ (Osztrák Szocialista Párt) utódpartjai határozzák meg a tartomány politikai irányítását.⁵¹ Sőt mi több, a zűrzavar és bizonytalanság, melyet a lakosság a Vörös Hadsereggel és a szovjet megszállással kapcsolt össze, lehetővé tette a helyreállított osztrák állam számára, hogy legitimációját úgy szerezze vissza, mint a helyi közösség védelmezője a szovjet megszállókkal és a mindennap tapasztalható külső fenyegetéssel szemben. 1945-1947 között mindennapos volt a bűncselekmény. A szovjet csapatok és a kitelepítettek - akikre általában előítélettel tekintettek, és bűnözőknek tartottak - keltette félelem enyhítésére a falvak vezetői, mivel az állami rendőrség nem működött, önkéntes rendőri egységeket szerveztek a helybeliek részvételével, hogy megvédjék tulajdonukat és magukat is a nem szívesen látott idegenektől.⁵² Ám a megszálló hatóságok megtagadták a falusiaktól a fegyverviselési jogot, és így nem is tudtak hatékonyan fellépni a fegyveres és veszélyes ellenfelekkel szemben, a falusi vezetők kísérlete, hogy önkéntesekkel oldják meg biztonságukat, kudarcba fulladt, ezért a lakosság azt követelte, hogy a tartományi kormányzat növelje a csendőrség létszámát és költségvetését, és hogy a megszálló hatóságok engedélyezzék nekik a fegyverviselést.⁵³ Ahogy azt a kommunisták hamar felismerték, az állami keretek adta biztonság iránti követelés a csendőrtisztek kezére játszott, akik korábban támogatták a nemzeti-szocialista rezsimet és a korábbi tekintélyuralmi Standestaatot, s ezzel tovább erősödött az a háborút követő években tapasztalható tendencia, hogy Ausztriában a „restauráció”, nem pedig a megújulás folyamata érvényesült.⁵⁴

⁵⁰ A. J., Stinkenbrunn, am 17.7.45, Betrifft: Ansuchen um Freistellung der Registrierung, in BgLA BH Eisenstadt, NS-Angelegenheiten, Karton 5.

⁵¹ Hans Chmelar: „Pareti ohne Chance. Die KPÖ im Burgenland 1945/46”, in Johann Seedorf (ed.): *Beiträge zur Landeskunde des burgenländisch-westungarischen Raumes*, Eisenstadt: Burgenländisches Landesarchiv, 1994, pp. 50-68.

⁵² BgLA A/VIII-11/VI; Gemeindeamt Deutsch-Jahrdorf. Deutsch-Jahrdorf, am 12. Juli 1960. Z1:207/1960. Betr.: Ereignisse 1945-1956, Bericht.

⁵³ BgLA A/VIII-14/V-1; Landesgendarmeriekommando für das Burgenland. Situationsbericht für die Zeit vom 1. bis 30. Juni 1946. Eisenstadt, am 1. Juli 1946.

⁵⁴ Egyes helyeken, mint például a kelet-ausztriai Frauenkirchen faluban ez a helyi kommunisták és a csendőrség közötti összecsapáshoz vezetett, lásd Gendarmerieabteilungskommando Eisenstadt Nr. 1, E. Nr. 224. Frauenkirchen, Posten, Überfall auf desselben. An das

A háború utáni osztrák államnak e „védelmező”, a tényleges külső fenyegetettséggel szemben a helyi közösségek érdekeit képviselő szerepének rekonstrukciója számos, mélyreható konzervatív következménnyel járt. Abban a politikai közegben, melyben a lakosság gyakorlatilag elfogadta a régióra rátelepedett „hegemón náciizmus” hatalmát, az állam helyi szinten való visszaállítása erős korlátokat szabott a radikális nácitlanító intézkedéseknek, melyeket a kormány és az országot megszálló hadsereg szorgalmazott. Ez különösen is jól látható volt az osztrák tartományi megbízottak által 1945-1946-ban felállított, a volt náci elkülönítésére szolgáló internálótáborokkal kapcsolatban kibontakozó tiltakozó mozgalomban. A lakosság, de még a demokratikus pártok szervezte helyi hatóságok is ellenezték a volt náci internálását, mondván, többségük tapasztalt szakmunkás és kiskereskedő, akik munkája nélkülözhetetlen a helyi közösségek életének normalizálásához.⁵⁵ Az internálás elutasítása a régióban csak tovább fűtötte a lakoságnak azt a meggyőződését, hogy csak „a kis náciakat” büntetik meg, és a „valódi” bűnösöket nem éri bántódás.⁵⁶ Ez a hangulat az internálótáborok fokozatos feloszlásához és a náciellenes törvények lazításához vezetett az 1940-es évek második felében. Ezek a fejlemények korlátozták az ország antifasiszta legitimációjának kiformálódását, amit az 1940-es évek végén már csak az osztrák kommunisták szorgalmaztak.

Az osztrák államnak a helyi közösségek szükségleteit biztosító, „védelmező” szerepben való rekonstrukciója, mint már említettük, számos konzervatív következménnyel járt. Először is, erősen korlátozta a radikális politikai megoldások lehetőségét a háborút követő években. Másodszor, lehetővé tette, hogy különösen, bár nem kizárólag, a rendőrség hivatalnokai megőrizhették pozícióikat és intézményi eljárásaikat az 1945-ös politikai vízválasztót követően is. Harmadrészt, gátat szabott azoknak a kísérleteknek, hogy alaposan megtisztítsák az osztrák államot és a társadalmat, és megszabadítsák azoktól a jelenségektől, melyek lehetővé tették a nemzetiszocializmus hatalomra jutását és virágzását. Végül pedig a háború utáni osztrák „védelmező” államnak volt egy sokkal közvetlenebb és egyetemesebb politikai dimenziója, mely igazán a hidegháború kezdetével és a szomszédos keleti országokban kialakult szocialista diktatúrákkal való viszonyban vált láthatóvá. Az osztrák állam szerepe az volt, hogy biztosítsa, Ausztria sem részben, sem egészében nem kerülhet a szovjet befolyási övezetbe. Mivel a szovjet csapatok 1955-

Landesgendarmariekommando f.d. Brgld. Neusiedl a. See, 21. Okt. 1945., in BgLA BH Neusiedl, Verschiedenes XI-1945.

⁵⁵ Stadtgemeinde Neusiedl am See, Z1.667. Neusiedl am See, am 9. Mai 1946, in BgLA BH Neusiedl XI-125/45.

⁵⁶ Bezirkshauptmannschaft Neusiedl a. See Zahl:XI-125/1. Neusiedl am See, 14.2.1946, in BgLA BH Neusiedl am See XI-125/45.

ig állomásoztak Burgenlandban, a lakosság nagy része ezt reális veszélyként érzékelte. A Magyarországot és Burgenlandot elválasztó határ lezárása és a magyarországi szocialista diktatúra erős félelmet gerjesztett a határ osztrák oldalán.⁵⁷ Ez a félelem hatással volt a helyi állami lépésekre és a belpolitikára; 1950-ben a reálbér-csökkentési megállapodás ellen szervezett sztrájkokat az állam az SPÖ támogatásával úgy szerelte le, hogy a munkások többségével sikerült elhíttetni, hogy ha támogatják a tiltakozást, akkor valójában az Ausztria függetlensége ellen szervezett kommunista összeesküvést támogatják.⁵⁸

Ez a tanulmány arra a problémára mutat rá, hogy a II. világháború emlékével kapcsolatos politika Ausztriában mélységesen ellentmondásos eredetű. A háború általános, nyugat-európai paradigmája: a „hazafias emlékezet” osztrák változata azon a mítoszon alapul, hogy Ausztria volt „Hitler első áldozata”, és ez szolgált igazolásul, hogy a háború után alakult osztrák államnak sikerült a lakosságot felmenteni a nemzetiszocializmus gyakorlati következményeiért viselt felelősségvállalás terhe alól. A nemzetiszocializmus, mint azt Észak- és Közép-Burgenland példája mutatja, eleven talajra lelt a közösség rasszista ideológiájában, s ezzel egyesülve „hegemón” szerephez jutott, és a lakosság „természetes”, legitim kormányzatként tekintett rá. Ezért tehát a lakosság nem a rasszista népiertás ideológiájával konfrontálódott; a náci rendszer köreikben akkor vesztette el legitimitását, amikor a katonai vereség következményeivel kellett szembenézniük. Hitlert nem azért ítélték el, mert deportálta és megsemmisítette a helyi zsidóságot és a romákat, hanem azért, mert a lakosságot kiszolgáltatta Sztálinnak. Így tehát a háborút követő években Ausztria államisága a mindennapok szintjén azzal legitimálta magát, hogy megóvta a helyi közösségeket a II. világháború utáni zűrzavartól, politikai szinten pedig azzal, hogy Kelet-Ausztria legalább a Vörös Hadseereg megszállásának lehetséges politikai következményeitől mentesült. Így az állam antifasiszta legitimációs kísérleteit szigorú határok közé szorította Észak- és Kelet-Burgenlandban az, hogy miként értelmezte a lakosság 1945-öt. Az állam arra kényszerült, hogy hamar véget vessen a náciitlanításnak, és ezzel erősítse eredendően is konzervatív jellegét, és a formális semlegesség 1955-ös kinyilvánítása ellenére megalapozza az ország hidegháborús, anti-kommunista és nyugatbarát politikai orientációját.

(Fordította: Baráth Katalin)

Megjelent: *Eszmélet*, 65. sz.

⁵⁷ Mark Pittaway: „The Making of Hungary’ Post-war Western Borderland: Shaping a Socialist Landscape in Moson and Sopron”. ms., Budapest, 2004.

⁵⁸ Erről Burgenlandban lásd Gemeindeamt Bruckneudorf. Bruckneudorf, 2 Juni 1960. Zahl: 150-1960. Betr.: Berichte der Gemeinden über die Ereignisse 1945 bis 1956, in BgLA VIII-11/V.